

ZAPISKI O SLOVENSKI DRAMATIKI IN PROZI III.

Peter Stopar, Kave, kavice, kofetki

Tone
Peršak

Knjiga KAVE, KAVICE, KOFETKI je izšla o okviru redne zbirke Prešernove družbe za leto 1989, torej z letnico 1988. Kot je razvidno iz kratke predstavitve na platnicah, gre za »roman, za katerega je dobil avtor nagrado RS ZSS in Prešernove družbe v letu 1987.« Na istem mestu pa tudi piše, da je natečaj slovenskih sindikatov in Prešernove družbe tako »spet odprl vrata naših bralcev novemu pisatelju«. Gre potemtakem za novo ime v slovenski literaturi (pravzaprav za nov psevdonim), ki pa vendarle stopa v slovenski literarni prostor skozi široko odprta vrata: z naklado 60.000 izvodov in, kot rečeno, z nagrado. Tem bolj je knjiga pozornosti vredna.

Kar zadeva temo in vsebino, lahko rečemo, da gre v Stoparjevem romanu za povsem vsakdanjo zgodbo oziroma za zgodbo iz vsakdanjosti. Nič posebnega, vsaj ne posebnega za čas, v katerem živimo, se ne zgodi. Arhitekt Janez se je nekoč zaljubil v Katarino, ki je v bistvu tedaj že opustila študij, se nato z njo poročil in potem sta nekaj let živela v Afriki, kjer je Janez sodeloval pri različnih gradnjah v različnih deželah. Katarina je nenadoma ugotovila, da je noseča, in da se želi vrniti domov. Ker je Janez moral dokončati začeta dela, je poslal Katarino domov in ji čez nekaj mesecev sledil še sam. Medtem je Katarina izgubila otroka. Tako je vsaj rekla; kasneje namreč Janez posumi, da morda sploh ni bila noseča in si je nosečnost izmislila, da bi izsilila vrnitev, ali pa je morda celo splavila? Kakorkoli že, po vrnitvi se njun zakon hudo razrahlja. S časom se odtujita drug drugemu; Katarina očitno želi nekako »zradirati« leta zakona in se tako rekoč vrniti na svoj začetek; zato začne ponovno študirati in se tudi preseli domov in nazadnje zapusti Janeza. Že pred tem Janez spozna praktikantko Kiko (tudi njeno pravo ime je Katarina), se sprijatelji z njo in postane njen zaupnik ob težavah, ki jih ima s fantom in njegovim očetom (sicer Janezovim in njenim šefom), nato pa se, ko ga Katarina zapusti, zaplete še v erotično razmerje z znanko iz mladosti, s Katko(!), ki je že ločena. Pripoved se začanja prav s trenutkom, ko pripovedovalec/Janez spozna Kiko, zgodba pa se je začela že veliko prej, ko je spoznal Katarino, konča pa se tedaj, ko se razide z vsemi tremi: s Katarino se ločita, s Katko prekineta razmerje in Kika se je poročila ter odhaja z možem v Afriko. Vse, kar se je zgodilo, preden je spoznal Kiko, Janez/pripovedovalec pripoveduje bralcu in drugim osebam, hkrati pa ves čas tudi reflektira ali celo analizira lastno in početje vseh drugih oseb. Ob koncu pa tudi ugotovi, da so bile vse tri njegove Katarine, žena, ljubica in zaupnica, ista oseba oziroma je v eni ženski iskal vse troje...

S tem nekoliko presenetljivim koncem avtor na prvi pogled izstopi iz

žanra svoje pripovedi, v resnici pa tako samo dodatno opozarja na žanrsko večplastnost svojega romana, ki pred tem deluje skoraj zavajajoče tekoče in kramljajoče. Pripovedovalec/junak je sicer že prej izpostavil nekatere posebne dogodke in na prvi pogled bizarne podobnosti posameznih oseb in poleg tega ves čas brez kakršnihkoli posebnih opozoril prehaja z razmerij in doživljajem z eno na doživljaje in odnose z drugo žensko, kar šele kasneje postane povsem razumljivo: gre pač za isto žensko, ki v različnih situacijah in tudi različnih časih zanj različno funkcionira ali pa morda, ravno obratno: različne ženske v določenem času pomenijo zanj isto. Pred tem se celo zdi, da nekatere stvari delujejo nekoliko nasilno, še zlasti zato, ker se pripovedovalec/Janez obilo ukvarja s komentiranjem drugih oseb ali različnih »vlog« iste osebe in s psihološkim razglabljanjem o njihovih odločitvah in dejanjih, pa tudi s komentiranjem navad. To seveda učinkuje, kakor da gre za izrazito psihološki roman s temo o ljubezni in prijateljstvu in ravno zato, deluje konec kot izstop iz žanra. Poleg tega pa se pripovedovalec/junak enako posveča tudi komentiranju predsodkov in konvencij širšega družbenega pomena, pri tem pa mestoma celo moralizira, čeprav vse to vseeno ne deluje vsiljivo. S to drugo tematsko/vsebinsko linijo avtor uvaja žanrske poteze družbenokritičnega romana ali vsaj npravstvenega romana, pri čemer je mestoma mogoče zaznati tudi blag pridih satiričnosti. Naslednjo stopnjo ali denimo naslednji krog sveta, kakor ga prikazuje Stopar, zadeva problem odtujenosti, odsotnosti smisla vsega početja in pehanja, kar je morda za večino bralcev celo neopazno ali vsaj komaj opazno, ker pač raven ljubezenskega romana najbolj »v oči bije«, vendar je junakovo in ne le njegovo ravnanje veliko pogojeno z odsotnostjo smisla in tako tudi opravičila za kakršnokoli akcijo, ki bi lahko bistveno spremenila okoliščine. Ni naključje, da je neke vrste antagonist pripovedovalca/junaka, vsaj v zvezi s Kiko, njun skupni šef, oče Kikinega fanta, ki sicer neposredno ne nastopa v zgodbi, temveč se o njem samo govori, je pa očitno popolno nasprotje junaka in ravno zato s svojim neposredno nasilnim erosom Kiko tako rekoč zasvaja. Lahko torej rečemo, da Stoparjevo delo nekako niha med več žanri, ker vzpostavlja svet skozi različne optike istega pripovedovalca/junaka in tako deluje na pogled nekoherentno, čeprav je hkrati, kot že rečeno, zelo tekoče pisano in se izrazito lahko bere. Omenim naj samo še razsežnost socialnega romana ali povesti, ki je v nekaj momentih tudi močno opazna; zlasti v pripovedi o primorski vasi, kjer imata Janez in Katarina hišo. Ta žanrska razpršenost pa je nekako vendarle predvsem odsev junakove duševne in duhovne situacije, pri tem pa ne gre le za odtujenost v omenjenem smislu, temveč za njegovo siceršnjo nezmožnost za osredotočenje na karkoli, kar bi bilo mogoče v smislu tradicionalnega romana označiti kot junakov cilj ali ideal. Junak/pripovedovalec sam si nekako to svojo situacijo pojasnjuje s tem, da s Katarino nimata otrok, kar bi gotovo dajalo njenemu skupnemu življenju pa tudi njima vsakemu posebej vsaj neki osnovni smisel in temelj. Čeprav očitno nikakor ne gre samo za to. Gre tudi, vsaj pri Janezu, za nekakšen generalni kritični odnos do družbe, kakor se ta družba kaže predvsem skozi t.i. delovna, poklicna, strokovna razmerja in podobno, čeprav je ravno ta segment v knjigi najmanj obdelan oziroma najbolj splošen. Kar precej časa npr. traja, da bralec sploh ugotovi, kaj Janez dela, in da je potemtakem njegova tovrstna inertnost pravzaprav nekoliko gotovo tudi posledica nekakšne izgube volje, navdiha ali pač nečesa, kar sicer žene umetnike, iznajditelje in podobne ljudi.

Tako je navsezadnje le mogoče predvidevati, da gre avtorju v prvi vrsti za ljubezenski roman v nekoliko širšem pomenu besede, in da vsi drugi žanrski in tematski segmenti v bistvu omogočajo, da roman tako rekoč prikrije lastni žanr in tako pogloblja in širše osmišlja osnovno dogajanje in temo. Seveda pa ta razširitev optike, nobene od dodatnih plasti ne izpostavlja toliko, da bi nastala žanrska in tematska nekoherentnost ali prekvalifikacija. Pač pa omogoča ravno to, da bralec lahko sprejema in bere delo brez predsodkov, ki pri nas še vedno spremljajo žanrsko ožje določena dela (ljubezenski roman, kriminalni roman, pustolovski roman ipd.). Po drugi strani pa gotovo ne gre samo za te dodatne osvetlitve, temveč tudi ali še bolj za pisateljsko spretnost. Pri tem je treba poudariti, da je avtor kultiviran oziroma spreten pisec in njegovo cepljenje žanrov nikakor ne deluje vsiljivo. Gre, skratka, za vtis, kot da je delo napisal pravi »profesionalec«, torej človek, ki bi v za to ugodnih razmerah znal pisati bestsellerje. To pa so, kot vemo, največkrat knjige, ki ne prinašajo česa izrazito novega, ne v tematskem in ne v oblikovnem pogledu, pa so velikokrat bolj spretno napisane kakor mnoge, ki sodijo na častna mesta v popisih literarnih izumov.